उर्लाबारी नगरपालिकाको

लैङगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मूलप्रवाहिकरण रणनीति, २०७९

उर्लाबारी नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

उर्लाबारी, मोरङ्ग

विषय सूची

१. पृष्ठभूमीः 4

२. नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचयः 5

३. लैससास रणनीतिको औचित्यताः 6

४. दीर्घकालिन सोचः " 7

५. ध्येयः 7

६. लक्ष्यः 7

७. उद्देश्यः 7

८. नीतिः 8

९.रणनीतिः 8

९.१ मूलप्रवाहिकरण 8

९.२ सशक्तीकरण 9

९.३ क्षमता विकास 9

९.४ समन्वय, सहकार्य र सहजीकरणः 9

९.५ अनुगमन तथा मूल्यांकनः 10

१०. कार्यनीतिः 10

१०.४ कार्यनीति (रणनीति ९.४ संग सम्बन्धीत) 18

११. रणनीति पुनरावलोकन तथा सुधारः 19

१२. बाधा अडचन फुकाउनेः 19

१३. अवस्था विश्लेषण (SWOT): 21

१४. सरोकारवाला पहिचानः 25

१५. लक्षित वर्ग पहिचान तथा प्राथमिकिकरणः 26

१५.१ लक्षीत वर्ग प्राथमिकिकरण तथा लक्षीत वर्गका सवालहरूः 26

१६. वित्त व्यवस्थापनः 28

१७. कानूनी व्यवस्थाः 28
१८. रणनीति कार्यान्वयनको जिम्मेवारी तथा दायित्वः 28
१९. संभाव्य जोखीम र न्यूनीकरणका उपायहरूः 29
२०. दस्तावेज मस्यौदा तयार तथा प्रकाशनः 30

लैङगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मूलप्रवाहिकरण रणनीति, २०७९

१. पृष्ठभूमीः

लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) को मूलप्रवाहीक रणनीति, कार्यक्रम, रणनीति र प्रशासनिक, वित्तीय वा आर्थिक क्रियाकलापहरूमा महिला, पुरुष तथा सीमान्तीकृत समुदायका चासो र आवश्यकताहरू पहिचान गरी सम्वोधन गर्ने एउटा प्रक्रिया हो । यसले लैससाससँग सम्बन्धीत विभिन्न अनुभवहरूलाई राजनीतिक, आर्थिक र सामाजिक क्षेत्रहरूमा गरिने योजना तर्जुमा कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकनको अभिन्न अंगको रुपमा स्थापित गर्ने एउटा प्रक्रिया हो। यो प्रक्रियाले असमानता र विभेदहरूको न्यूनीकरण गर्दै, समान अधिकार तथा अवसरहरूको सुनिश्चित गर्ने र जुनसुकै सामाजिक पृष्ठभूमि र पहिचान भए पनि सबै व्यक्तिमा सम्मानको प्रत्याभूति दिलाई असमान शक्ति सम्बन्धहरूलाई पुनः सन्तुलित गराउँदछ । नेपाल सरकारको विकासका सूचकहरूको प्राप्तिका निम्ति लैससासको मुलप्रभाविकरण नेपालको संविधानको प्रस्तावनमानै लैङ्गिक विभेद अन्त्य गरी समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने व्यवस्था गरेको छ। नेपालको संविधानको धारा ३८ ले महिलालाई समान वंशीय अधिकार, सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्य सम्वन्धी अधिकार, राज्यका सवै निकायमा सहभागिता हुने अधिकार, सम्पत्ति तथा पारिवारीक मामिला सम्बन्धी अधिकार, शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदको व्यवस्था गरेको छ। यसका साथै महिला विरुद्ध हुने हिंसाजन्य कार्यहरूलाई कानून बमोजिम दण्डनीय हुने व्यवस्था गरेको छ। सीमान्तीकृत समुदायले भोग्नु परेको इतिहास वा विगतमा भएका क्षतिलाई संवोधन गर्न र लिंग तथा जात, जातियतामा आधारित भेदभावलाई निषेध गर्नु यसका सकारात्मक प्रावधानहरू हुन्। पन्ध्रौं पन्च वर्षीय योजनाले सामाजिक, आर्थिक तथा राजनीतिक क्षेत्रहरूमा महिलाहरूको समान र अर्थपूर्ण सहभागिता हासिल गर्ने लक्ष्य राखेको छ ।समानताको हकले नागरिकहरू,सामाजिक र सांस्कृतिक रुपले पछाडि परेका समुदाय समेतको संरक्षण, सशक्तिकरण वा विकासको लागि संविधानले विशेष प्रावधानहरूको थप व्याख्या गरेको छ । सामाजिक न्यायको हकले राज्यका हरेक निकायहरूमा समावेशी र समानुपातिक प्रतिनिधित्वको सिद्धान्तका आधारमा जनताको सहभागिताको अधिकारको स्थापना गरेको छ। यसरीनै स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) का प्रावधानहरुको सम्बन्धमा तल दिए अनुसारको व्यवस्था गरेको छ ।

(क) गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकारमा लैससास सम्वन्धि व्यवस्था गरेको।

(ख) वडा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार अन्तर्गत तथ्याङ्क अद्यावधिक तथा संरक्षण अन्तर्गत खण्डीकृत तथ्याङ्कसङ्कलन, विकास कार्य अन्तर्गत बालविवाह,बहुविवाह, लैङ्गिक हिंसा अन्त्य गर्ने आदिको व्यवस्था गरिएको।

(ग) स्थानीय तहको योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन अन्तर्गत योजना तर्जुमा महिला तथा पिछडिएको वर्गको सहभागितामा जोड, योजना बनाउदा महिला, बालबालिका तथा पिछडिएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ

पुग्ने योजना छनौटमा जोड दिदैलैससास प्रवद्र्घन गर्ने व्यवस्था गरिएको। त्यसैले, संबिधानद्वारा प्रदत्त हकहरूको कार्यान्वयन गर्न तथा समानुपातिक समावेशीका आधारमा राज्य संरचनाका सबै अङ्गहरूमा महिला,दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, मजदूर, किसान, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, पिछडिएका वर्ग र क्षेत्र सबैलाई सहभागी गराउने संवैधानिक व्यवस्था गरिएको परिप्रेक्ष्यमा सामाजिक विविधता बीचको असमानता, सामाजिक बञ्चितिकरणका कारण सामाजिक समूहको विकास सूचकहरूमा भएको कमजोर अवस्था र सामाजिक, आर्थिक तथा प्रशासनिक क्षेत्रमा रहेको पहुँचको अन्तरलाई न्युन गर्नआवश्यक रहेको छ। यसरीनै लैससासका मुद्दाहरूलाई केन्द्रिय सरकारले नीतिगत तथा कानूनी सुधार गर्दै लगिरहेको सन्दर्भमा स्थानीय सरकारद्धार सञ्चालन हुने योजना तथा कार्यक्रमलाई लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण मैत्री बनाउनका लागि र संवैधानिक एवम् कानूनी प्रावधान तथा राज्यले अन्तर्राष्ट्रिय तहमा व्यक्त गरेको प्रतिबद्धता अनुसार कार्य गर्न एवम् स्थानीय सरकारसञ्चालन ऐन, २०७४ मा भएको व्यवस्था अनुसार स्थानीय तहमा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशी विकासलाई प्रबर्द्धन गरी यसको मूलप्रवाहीकरण गर्न यो रणनीति तयार गरिएको हो।

२. नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचयः

उर्लाबारी नगरपालिका मोरङ्ग जिल्लाको स्थानीय तहहरु मध्येको एक हो। यो उर्लाबारीनगरपालिका मोरङ्ग जिल्लाको सदरमुकाम विराटनगर देखि ५५ कि. रहेको छ। यस पालिकाको पूर्वमा दमक नगरपालिका, पश्चिममा पथरीशनिश्चरे नगरपालिका र लेटाङ नगरपालिका, उत्तरमा मिक्लाजुङ्ग गाउँ पालिकातथा दक्षिणमा रतुवामाई नगरपालिकासँगसिमाना जोडीएको छ। प्रशासनिक हिसावले जम्मा ९ वटा वडामा विभाजित यस पालिकाको केन्द्र वडा ४ मा रहेको छ।समुन्द्र सतहबाट ११६ मिटर देखि १६४ मिटर सम्मको उचाईमा अवस्थित यो नगरपालिका ७४६२. बर्ग मिटरको क्षेत्रफलमा फैलिएको छ।

घरपरीवार सर्वेक्षण २०७६ अनुसार उर्लाबारी नगरपालिकाको कूल घरपरिवार १३७६१ रहेको र कूल जनसंख्या ७०६०५ रहेको छ। कूल जनसंख्या मध्ये महिला ३६०९२. (५१ प्रतिशत) र पुरुष ३४४९८ (४९प्रतिशत) जना रहेको पाइन्छ। औषत घरपरिवारको आकार ५१३ छ । यस. नगरपालिकामा सबै जातजातीको मिश्रित बसोबास रहेको छ। कूल जनसंख्या मध्ये क्षेत्री २८३४.,ब्राह्मण १६.लिम्बु ८.१६.६३ , नेवार ७७६., धिमाल ७६७ .७८ तामाङ ५.५५ राई ५. ७४.१५ मगर २.६१ दमाई ३.कामी ४र अन्य जाती ९६१ प्रतिशतको बसोबास रहेको छ। . २४ वर्ष उमेरका देखिन्छ र जुन-उमेर मूहको तथ्यांक हेर्दा १९ सबै भन्दा बढि २०६७०२ जना रहेको छ।जसमध्ये पुरुष संख्या ३१७६ जना र महिला संख्या ३५२६ जना छन।यो नगरपालिकामा मुख्य गरीक्षेत्रीको बाहुल्यता रहे पनि गुरुङ, दलित र बाहुन, क्षेत्री, ठकुरी लगायत अन्य जातजातीको समेत बसोवास रहेको छ। नेपाली र लिम्बु भाषा मुख्य भाषाको रुपमा प्रयोग

गरिन्छ । कृषिलाई मुख्य पेशा मानिएता पनि मौषमी रुपमा भारतको रोजगारी र बैदेशिकरोजगारीमा जानेहरुको संख्या दिनानुदिन बढ्दो क्रममा रहेको पाइन्छ।

उर्लाबारी नगरपालिकाको पछौटे सामाजिक जनजीवन, अशिक्षा, चेतनास्तरको कमी, भौगोलीक बिकटता जस्ता विभिन्न अवरोध तथा समस्याहरुले गर्दा लक्षीत समूहका बालबालिकाहरुले परिवार भन्दा बाहिर रहेर आफ्नो कष्टकर जीवन जिउन बाध्य भई पारिवारिक संरक्षणको अवसरबाट बञ्चित भएका छन्। त्यसैगरी बालश्रम, बाल विवाह ब्यापक छ भने दुर्गम बस्तीहरुमा शिक्षाको सहज पहुँच नहुदा बिचैमा बिद्यालय छोड्नु पर्ने अवस्था, उच्च शिक्षा हासिल गर्न नपाउनु लगायत पारिवारिक बिखण्डन, घरेलु हिंसा, लैंगिक विभेद, दुरव्यवहार, कार्यबोझ, र श्रम शोषणको शिकार हुन पुगेका छन्।

३. लैससास रणनीतिको औचित्यताः

नेपालको संविधानमा व्यवस्था भए अनुसार स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ले स्थानीय सरकारलाई कानुनी अधिकार क्षेत्र तथा जिम्मेवारी निर्दिष्ट राष्ट्रिय नीति तथा कानुनहरू रअन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्वताहरू स्थानीयकरण गरि लागु गर्न गराउन आबश्यकता महशुस गरी नगरपालिकाले लैंगिक समानता तथा सामाजिक समाबेशीकरण रणनीति निर्माण गरेको छ।लैससास नीति जारी गर्नुको औचित्यता सम्बन्धमा निम्न बुँदाहरूले स्पष्ट पारेको छः

क) लैससास सम्बन्धी प्रावधानहरूलाई स्थानीयकरण गरी बिकासको मूलप्रवाहमा लक्षीत समूहको अर्थपुर्ण सहभागिता सुनिश्चत गर्न मार्गनिर्देशन गर्दछ ।

ख) खण्डिकृत तथ्याङ्क सहित लक्षीत समूहको आबश्यकता र मागका आधारमा योजना प्राथमिकिकरण, योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्दछ ।

ग) दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिका लागि समाजमा रहेको कुरीति, कुप्रथा र सबै प्रकारका बिभेद हटाई समान पहुँच र अवसर प्रदान गरी न्यायपूर्ण समाजको स्थापना गर्न सहयोग गर्दछ।

घ) नेपाल सरकारले अनुमोदन गरेका अन्तर्राष्ट्रिय प्राबधानहरूलाई स्थानीयस्तर देखि नै पुर्ण रुपमा अवलम्बन गरी लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणमैत्री शासन पद्धति अवलम्वन गर्न आधार तय गर्दछ ।

ङ) लैसससाको अबधारणगत बुझाइमा एकरुपता कायम गर्दै समन्वय र साझेदारी अवधारणा बिकास गरि लैङ्गिक उत्तरदायि योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन र लैससामैत्री व्यवहारको अवलम्वन गर्न अभिप्रेरीत गर्दछ ।

च) यस रणनीतिले सबै सार्वजनिक, निजी तथा सामाजिक संघसंस्थाहरू बिच नियमित समन्वय र सहकार्यको माध्ययमबाट लैङ्गिक संवेदनशील व्यवहारको विकास गरी लैङ्गिकमैत्री नीति, कानुन, योजना निर्माण एवं कार्यक्रम कार्यान्वयनमा निर्देशन तथा प्रोत्साहन गर्दछ ।

४. दीर्घकालिन सोचः "भेदभाव रहित समता मूलक न्यायपूर्ण नगर निर्माण"

५. ध्येयः विद्यमान जात, वर्ग, क्षेत्र, लिंग र उमेरका आधारमा हुने गरेको विभेदको अन्त्य गरी समतामुलक र न्यायपूर्ण समाजको निर्माण गर्ने ।

६. लक्ष्यः बञ्चितिकरणमा परेको वर्ग समुदायलाई समतामुलक न्यायोचित तथा विकासको माध्यमवाट मुलप्रवाहमा ल्याउने।

७. उद्देश्यः

यस रणनीतिको मुख्य उद्देश्य लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरण (लैससास) अवधारणा अनुसार यसको प्रयोगलाई सरलीकृत रुपमा मूलप्रवाहीकरण गरि स्थानीय सरकारले गर्ने सम्पूर्ण विकास योजना तथा कार्यक्रमलाई लैससास उत्तरदायी र दिगो बनाउन आर्थिक श्रोतको सुनिश्चता, उपलब्धीको समतामूलक वितरण र उपयोगी बनाउने रहेको छ । यसका विस्तारित उद्देश्यहरू यस प्रकार छन्:

७.१ लैङ्गिक उत्तरदायी तथा समावेशी बजेट परीक्षण र लैङ्गिकउत्तरदायी बजेट मार्फत स्थानीय सरकारको संस्थागत संरचना र कार्यक्रमहरूमा महिला, वन्चतिमा परेकोसबै जात, जाती सीमान्तकृत समुहहरूलाई समाबेशीका माध्यम वाट, लैङ्गिक समानता र अर्थपूर्ण सहभागिता गराई गराई लैङ्गिकमूलप्रबाहिकरण र सशक्तिकरण गर्दै लैजाने।

७.२ स्थानीय एवम् अन्य सेवा प्रदायक सरोकारवालासंस्थाहरू सहित महिला र सीमान्तकृत सरकार समुहहरूलाई समावेश गरि उनीहरूकोयोजनाबद्ध रुपमा व्यक्तिगत र सामूहिक क्षमता अभिबृद्धि गरी स्थानीय तहको विकास प्रक्रियामा निर्णायक तथा अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गरी आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तिकरण गर्ने।

७.३ लैससास सम्बन्धी नीति निर्माण तथा प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न केन्द्र प्रदेश, बिभिन्न समिति, गैरसरकारी निकाय र स्थानीय सरकार आदि संग समन्वय, सहकार्य र सहजीकरण गर्ने।

७.४ स्थानीय सरकारको सवै कार्यक्रम, योजना र आयोजनाको प्रत्येक चरणमा लैससास दृष्टिकोणबाट अनुगमन तथा मूल्याँकन गर्ने र यसलाई संस्थागत गर्दै लैजाने।

८. नीतिः

८.१ स्थानीय सरकारले सचालन गर्ने सम्पुर्ण योजना तथा कार्यक्रमलाई लैससास दृष्टिकोणवाट संस्थागत गरी त्यसमा महिला र सीमान्तकृत समुहको अर्थपूर्ण सहभागितामा कार्यान्वयन गरि मूलप्रबाहिकरण र शसक्तिकरण गर्दै लगिने नीति लिनेछ। (उद्देश्य ७.१ संग सम्बन्धित)।

८.२ लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटलाई लैङ्गिक समानता तथा समावेशीकरण परीक्षणलाई स्थानीयकरण गरी लक्षित समुदायकोवित्तिय श्रोतमा पँहुच अभिबृद्धि गरिनेछ। (उद्देश्य७.१ संग सम्बन्धित)।

८.३ स्थानीयसरकार, सेवा प्रदायक सरोकारवाला संस्थाहरु, महिला र सीमान्तकृत समुहहरुलाई समावेश गरि उनीहरुको योजनाबद्ध रुपमा व्यक्तिगत र सामूहिक क्षमता अभिबृद्धि गरी स्थानीय तहको विकास प्रक्रियामा निर्णायक तथा अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गरी आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तिकरण गर्ने। (उद्देश्य ७.२ संग सम्बन्धित)।

८.४ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) नीति प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्नका लागि आन्तरिक र बाह्य सवैसरोकारवालहरु संग नियमित र प्रभावकारी समन्वय, सहकार्य र सहजीकरण गरिनेछ। (उद्देश्य ७.३ संग सम्बन्धित)।

८.५ सबै प्रकारका अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणालीमा लैससास उत्तरदायी दृष्टिकोण अपनाई प्रभावकारी बनाईने छ। (उद्देश्य ७.४ संग सम्बन्धित)।

९.रणनीतिः

९.१ मूलप्रवाहिकरण

क) उर्लाबारी नगरपालिकामा महिला, बालबालिका तथा गरीब परिबार र बञ्चीतीमा परेका वर्ग र समुदायले भोगेका समस्याहरुको पहिचान गरि नीतिगत ब्यस्थाहरु, संस्थागत प्रणाली तथा संरचनाहरू, कार्य वातावारण र संस्कृति, योजना, बजेट, पँहुचयुक्त अवसर, सेवामुलक कार्य, अनुगमन, मूल्यांकन र अनुसन्धान आदिकार्य मार्फत बञ्चीतीमा परेका समुदायहरुको सवाल र समस्या पहिचान गरि, उनीहरुलाई समान अवसर दिई सवाल र समस्याको सम्बोधन गरि उनीहरुको समग्र स्थानीय बिकाशको प्रक्रियामा मुलप्रबाहिकरण गरिनेछ।

ख) लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण र लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट मार्फत स्थानीय सरकाको संरचना र कार्यक्रमहरुमा महिला र सीमान्तकृत समुहहरुमा समावेश गरि लैगिक समानता र सबै जातजातीको अर्थपूर्ण सहभागिता गराई लैङ्गिक मूलप्रबाहिकरण गर्दै लगिनेछ।

ग) पछाडि परेका वा पारिएका वर्ग, क्षेत्र, लिङ्ग र समुदायलाई विकास प्रक्रिया र लाभ प्राप्तिमा न्यायोचित अवसर प्रधान गर्नुका साथै विकाश प्रकियामा सम्मिलित गर्दै लगिने छ।

९.२ सशक्तीकरण

क) बिकासका अवसरबाट बन्चित, श्रोत र साधनमा पहुँच तथा नियन्त्रणमा पछाडी परेका वा पारिएका असक्त, गरीब, महिला, आदिबासी जनजाती, मधेशी, दलित, मुस्लिम, पिछडाबर्ग,अल्पसंख्यक आदिकोस्थानीय तहको समग्र शासन प्रणालीमा अर्थपूर्ण सहभागिता गराई, सवल बनाई उनीहरुको सशक्तिकरण गर्दै लगिनेछ।

ख) उपलब्ध स्रोतसाधन तथा अवसरको प्राप्ति र उपयोग गर्न लक्षित समुदायको सशक्तीकरण गर्ने।

९.३ क्षमता विकास

क) स्थानीय सरकार सेवा प्रदायक सरोकारवाला संस्थाहरुलाई लैससास प्रति उत्तरदायी र जवाफदेही बनाउन योजनाबद्ध रुपमा क्षमता अभिबृद्धि गर्ने।

ख) स्थानीय नागरिक विशेष गरी लक्षित समुहको योजनाबद्ध रुपमा व्यक्तिगत र सामुहिक क्षमता अभिबृद्धि गरी स्थानीय तहको विकास प्रक्रियामा निर्णायक तथा अर्थपुर्ण सहभागिता सुनिश्चित गरी आर्थिक तथा सामाजिक बिकास गर्ने।

ग) सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनमा सम्बद्ध सरोकारवालाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।

९.४ समन्वय, सहकार्य र सहजीकरणः

क) लैससास सम्बन्धी नीति तथा योजना निर्माण र सोको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न केन्द्र, प्रदेश, बिभिन्न प्रतिष्ठान, आयोग, समिति र स्थानीय सरकार आदिसंग समन्वय, सहकार्य र सहजीकरण गर्ने।

ख) लैससास सम्बन्धी विभिन्न कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रुपमा सञ्चालन गर्न विभिन्न सरकारी, सहयोगी निकाय एवं गैरसरकारी निकायहरुसंग साझेदारी तथा समन्वय गर्ने।

९.५ अनुगमन तथा मूल्यांकनः

स्थानीय सरकारकोसबैकार्यक्रम, योजना र आयोजनाको प्रत्येक चरणमा लैससास दृष्टिकोणबाट अनुगमन तथा मूल्याँकन गर्ने र यसलाई संस्थागत गर्दै लैजाने। पालिकाको लैंगिक तथा सामाजिक समाबेशी नीतिले निर्दिष्ट गरेका नीति, रणनीति तथा कार्यनीतिहरुको कार्यान्वयन भए नभएको सम्बन्धमा नियमित अनुगमन गरि आबश्यक सुधार गर्नका लागि अनुगमन संयन्त्रको गठन गरि पचािलन गरिनेछ। लैङ्गिक उत्तरदायी कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा र कार्यान्वयनका बिषयमा बार्षिक लेखाजोखा गर्न नियमित अनुगमन गरी तोकीएको ढाँचामा बार्षिक प्रतिबेदन तयार गरी सोही आधारमा आगामी योजनामा सुधारका लागि सुझाव प्रस्तुत गरिनेछ।

१०. कार्यनीतिः

१०.१ कार्यनीति (रणनीति १०.१ सँग सम्बन्धि)

क) योजना र कार्यक्रम चक्रमा लैससासको एकिकृत गरि लैससासमैत्री योजना र कार्यक्रम निर्माण गर्नेछ।

ख) बढी भन्दा बढी जनसहभागीता सुनिश्चत गर्न संस्थागत सयन्त्र, प्रतिनिधितत्व प्रणाली र कार्य क्षेत्रगत सर्त निर्धारण गर्नेछ।

ग) सेवा प्रवाह सयन्त्र र प्रक्रिया लैससासमैत्री हुनेगरी सुधार एवम विकास गर्नेछ।

घ) लैङ्गिक उतरदायी बजेट तर्जुमा तथा लैंगिक लेखाजोखा बिधीलाई लैङ्गिक पुर्णरुपमा कार्यान्वयनमा ल्याईने छ।

ङ) स्थानीय सरकारको समग्रबिकास योजना तर्जुमा प्रक्रियामा महिला, बालबालिका, दलित तथा वञ्चितीकरणमा परेका र पारिएकाहरूकालागि विद्यमान प्रावधानहरूका बारेमा अवगत गराउने ।

च) स्थानीय सरकारको जिम्मेवारी सु—सूचित गराउन चेतनामूलक योजना र कार्यक्रमहरू सघन एवनिरन्तर सञ्चालन गर्ने।

छ) लैससास आचरण र व्यबहार एक आदर्श, नैतिक विषयसमेत भएकाले सेवाप्रदायक निकायमा संलग्न जनशक्तिको सार्वजनिक र निजी कार्यशैली तद्अनुकुल बनाउन मार्गदर्शन आचारसंहिता निर्माण गरी लागू गराउन उत्प्रेरित गर्ने।

ज) लैङ्गिक उत्तरदायी वजेट मार्फत नतिजामुखी मध्यकालिन खर्च संरचना तथा आवाधिकर बार्षिक योजना तर्जुमा गरी सोको कार्यन्वयन गर्ने।

झ) लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट सुनिश्चित गर्ने ।

ञ) स्थानीय तहका लैससास सम्बन्धी समन्वय र कार्यान्वयन समितिले स्थानीय निकायको आवधिक,बार्षिक योजनामा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट कार्यान्वयन भए नभएको सुनिश्चित गर्ने।

ट) सेवाप्रदायक निकायका सरोकारवालाहरुलाई लैङ्गिक उत्तरदायी वजेट विधि कार्यान्वयन सम्बन्धि सीप विकास गर्ने।

ठ) स्थानीय सरकारका प्रतिबेदनहरुमालैङ्गिक उत्तरदायी वजेट मापन तथा लैससास परीक्षणका प्रतिबेदनहरु समाबेश गर्ने व्यबस्थालाई संस्थागत गरिने छ र यसमा भएको उपलव्धीको विश्लेषण गरी देखिएका समस्या र अन्तरहरुलाई सम्बोधन गर्ने गरी सीप तथा क्षमता विकास गरी सुधार गर्ने।

ड) सहकारी, सामुदायिक, गैह्रसरकारी र निजी क्षेत्र लगायत सबैको भूमिका र दायित्व स्पष्ट गरी परिचालन गर्न ती निकायबाट संचालित समावेशीकरण सम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रमहरूलाई स्थानीय तहको योजना संग आवध्द गरि मुल प्रभाविकरण गरिनेछ।

१०.२ कार्यनीति (रणनीति ९.२ सँग सम्बन्धि)

क) खण्डीकृत तथ्यांक र तथ्यांगत सूचनाको आधारमा सामाजिक तथा आर्थिक स्थितिको विश्लेषण गरि गरिब तथा बन्चितिकरणमा परेका समूहको पहिचान गर्ने।

ख) स्थानीय तह संग समन्धित बिभिन्न ऐन, नियम, कानून, नीति, नियमहरुको लैससास दृष्टिकोणबाटपुनरावलोकन तथा निर्माण गर्ने।

ग) विपन्न बर्गहरुसँगको निरन्तर अभिमुखीकरण एवम्अन्तरक्रियाबाट सार्वजनिक वस्तु तथा सेवा सुविधा तथा वित्तिय स्रोतमा पहुँच अभिबृद्धि गर्ने योजना र कार्यक्रम निर्माण गरि कार्यन्वयन गर्ने।

घ) आर्थिक सामाजिक साँस्कृतिक भौगोलिक विविधताको सम्मान गर्ने।

१०.२.१ संस्थागत ब्यबस्थाः लैससास रणनीति कार्यान्वयन गर्न विशेषत निम्नानुसारका संस्थागत संयन्त्रहरू स्थापना र ब्यबस्थापन गरी कार्य प्रक्रिया अगाडी बढाइनेछ।

१०.२.१.१. सामाजिक विकास शाखा र यसको काम तथा कर्तब्यः

यस शाखाले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक सुरक्षा, बालवालिका किशोर किशोरी तथा युवा, अपाङता तथा जेष्ठ नागरिक, गैसस परिचालन, समन्वय तथा निगमन र सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम तथा व्यक्तिगत घटना दर्ता संम्बन्धित कामहरू गर्नेछन। साथै यस महाशाखा वा शाखाले निम्न थप कार्यहरू गर्न सक्नेछनः

क) स्थानीय तहका महिला, वालवालिका तथा वञ्चितिमा परेका समुदायको खण्डिकृत तथ्याङ्क सङ्कलन एव विश्लेषण गर्ने।

ख) महिला र अन्य सीमान्तकृत समुहको हक सम्वन्धि नीति, योजना कार्यन्वयन, समन्वय र नियमन गर्ने।

ग) लैससासको प्रवर्धन र विकासका लागी योजना तथा कार्यक्रम बनाई लागु गर्ने।

घ) सहभागितात्मक योजना तर्जुमा र कार्यन्वयनमा लक्षित (महिला तथा बञ्चितिमा परेका वर्ग) समुहको पनि सहभागिता गराई लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट विधि मार्फत नतिजामुखी योजना तर्जुमा गर्ने।

ङ) महिला र अन्य सीमान्तकृत समुहको आर्थिक, सामाजिक सशक्तिकरण र क्षमता विकास गर्ने।

च) लैङ्गिक हिंसा नियन्त्रणका लागी निरोधात्मक, प्रबर्द्धनात्मक,संरक्षणात्मक उपाय र पुनस्थापना गर्ने।

छ) लैङ्गिकपक्ष सम्वन्धि व्यक्तिगत जिम्मेवारीमा सहयोग, समन्वय र सहजीकरण गर्ने।

झ) लैङ्गिक पक्ष सम्वन्धि गुनासो ब्यबस्थापन संयन्त्र निर्माण गरि कार्यान्वयन गर्ने।

ञ) कार्यक्रमको अनुगमन र मूल्यांकन स्थानीय तहको कार्यक्रम एवं संस्थागत रुपमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण नियमित रुपमा गर्ने।

ट) सञ्चार माध्यमबाट लैससास सम्वन्धी संदेशहरूको प्रचार प्रसार, प्रबद्र्धन र संरक्षण गर्ने।

ठ) महिला एवं वञ्चितिमा परेको वर्गहरूको क्षमता अभिवृद्धि, आय आर्जन र रोजगारी वृद्धि गर्ने।

ड) कार्यस्थलको संस्कारमा सुधारको पहल गर्ने।

ढ) लैससास सम्बन्धी असल अभ्यास र अनुकरणीय कामको प्रचार प्रसार गर्न उत्प्रेरित गर्ने गराउने।

ण) संविधान तथा दीगो विकास लक्ष्यमा लैङ्गिक विषय वस्तुप्रति गरिएको प्रतिबद्धता र मध्यमकालीन खर्च संरचनामा समावेश गरिएका कार्यक्रमहरूलाई ध्यानमा राखेर योजना तर्जुमा गर्न योजना अधिकृतहरूलाई निर्देशन दिने।

थ) योजना अधिकृतहरूलाई विभिन्न सामाजिक पृष्ठभूमि भएका महिलाहरूको जीविकोपार्जन तथा आवाज सशक्तिकरण तथा संरचित विभेदलाई न्यून गर्ने खालका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको विकास गर्न निर्देशन दिने।

द) निर्दिष्ट लिङ्ग, जातजाति, अवस्थिति र पहिचानमा आधारित विभेदजन्य मूल्यमान्यता तथा अभ्यासहरूमा लक्षित गर्ने, हेरचाह सम्बन्धी कार्यबोझको न्यूनीकरणका उपायहरूको पहिचान गर्ने, पुरुष तथा बालकहरूसँग र सुविधासम्पन्न सामाजिक समूहसँग काम गर्ने।

ध) लैंगिक समानता तथा सामाजिक समाबेशीकरण शाखा वा इकाईको स्थापना गरी परिचालन गरिनेछ।

प)	लैससास शाखा चलायमानका लागि लैंगिक सम्पर्क ब्यक्ति (Gender Focal Person)नियुक्त गरी कार्यबिबरण तोकीनेछ।

फ)	नगरपालिकामा कार्यरत महिला कर्मचारीहरू र पालिकामा सेवा लिन आउने महिला सेवाग्राहीहरूलाई सहजताका लागि लैंगिकमैत्री शौचालय र स्तनपान कक्षको ब्यबस्था गरिनेछ।

ब)	पालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरूलाई लैंगिक समानता तथा सामाजिक समाबेशी अबधारणा र अभ्यासहरूका बिषयमा अभिमूखकरण मार्फत जानकारी गराई सेवा प्रबाह प्रक्रियालाई लैंङ्गिक तथा सामाजिक समाबेशीमैत्री बनाइनेछ।

भ)	कार्यस्थलमा हुने यौनजन्य दुर्व्यवहार (निवारण) ऐन २०७१ मा भएका कानुनी ब्यवस्था बारे जनप्रतिनिधी लगायत कर्मचारीहरूमा अभिमूखिकरण गराई लैंगिकमैत्री कार्य ब्यवहारका लागि प्रोत्साहीत गरिनेछ।

म)	नगरपालिका क्षेत्र भित्रका लैंगिक बिभेद तथा लैंगिक हिंसाहरू र कार्यस्थलमा हुने यौनजन्य दुर्व्यवहार सम्बोधनका न्यायीक समिति मार्फत गुनासो सुनुवाइ संयन्त्र निर्माण गर्ने ।

व)	वडास्तरको सबै वस्तीहरूमा सबै बर्ग समुदायका मानिसहरूको सहभागिता गराई टोल समिति गठन गरि योजना तर्जुमा प्रक्रियामा र सामुदायिक बिकासका कार्यमा क्रियाशिल बनाउने ।

र)	नगरपालिका क्षेत्र भित्र संचालन हुने बिकास निर्माणका कार्यहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि गठन गरिने उपभोक्ता समितिहरूमा ३३ प्रतिशत महिला सहभागिता साथै अध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्ष मध्ये कुनै एक पदमा महिला प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गर्ने।

ल)	पालिकाबाट उपलब्ध गराइने सेवा तथा स्रोतहरू र लाभ बितरणमा महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरीक, दलित, जनजाति, एकल महिला, अपांगता भएका ब्यक्तिहरू लगायत पछाडि परेका वा पारिएका समुदायहरूको पहुँच बृद्धिका लागि सञ्जाल गठन गरी उनीहरूको आर्थिक सामाजिक सशक्तिकरण मार्फत गाउँपालिकाको सबै क्षेत्रको बिकास प्रक्रियामा सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गर्ने।

ह)	नगरपालिकाको गरिबी नक्सांकन साथै लैङ्गिक तथा सामाजिक समाबेशी हिसावले खण्डिकृत तथ्याङ्क सङ्कलन, बिश्लेषण र अद्यावधीक गर्नका लागि सुचना शाखाको प्रभावकारी ब्यबस्थापन मार्फत सुचना प्रणालीलाई ब्यबस्थीत र क्रियाशिल बनाउने।

११.२.१.२ बिभिन्न समितिहरूको गठन

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समाबेशीकरण रणनीतिले निर्दिष्ट गरेका क्षेत्र तथा बिषयहरू प्रति संबेदनशिल भई नगरपालिकाको नियमित शासन पद्धती तथा सेवा प्रबाह र कार्यप्रणालीलाई लैंगिक तथा समाबेशीमैत्री

बनाउन नगरपालिकाका नेतृत्व ,जनप्रतिनिधीहरू लगायत कार्यरत सबै कर्मचारीहरूलाई लैंङ्गिक समानता तथा सामाजिक समाबेशी रणनीतिको कार्यान्वयन प्रक्रिया सम्बन्धी अभिमूखिकरण मार्फत अबधारणागत स्पष्टता गराई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न निर्देशन गरिनेछ। पालिकामा क्रियाशिल सबै संयन्त्रहरू लगायत स्थानीय समुदाय, गैरसरकारी संघसंस्था, बिकास साझेदार र निजीक्षेत्र समेतलाई लैससास नीति सम्बन्धमा जानकारी गराई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न अभिप्रेरित गरिनेछ। संविधान अनुसार स्थानीय सरकाले विभिन्न समितिहरू गठन गरि यस रणनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन तथा अनुगमन समिति गठन गरि तल दिए अनुसार सबै तहमा कार्यक्षेत्र तथा जिम्मेवारी सहितको उत्तरदायित्व प्रदान गरिनेछ।

(क) नगरपालिका लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) मूलप्रवाहीकरण रणनीति कार्यन्वयन तथा अनुगमन समितिः

प्रत्येक स्थानीय तहमा निम्नानुसारका मूलपरवाहिकरण रणनीति कार्यन्वयन तथा अनुगमन समिति रहने छः

१. नगरपालिकाको प्रमुख -संयोजक

२. नगरपालिकाको उपप्रमुख -सदस्य

३ प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत -सदस्य

४. कार्यपालिकाको सदस्यहरू मध्येवाट १ जना महिला सहित २ जना -सदस्य

५. नगर कार्यपालिकाद्धारा मनोनित लक्षित वर्गको क्षेत्रमा कार्य गर्ने व्यक्ति वा संस्था मध्येवाट बढीमा २ (एक जना महिला) -सदस्य

६. लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरण फोकल व्यक्ति -सदस्य

७. सम्वन्धित स्थानीय तहको महिला बालबालिका तथा समाजकल्याण उपशाखा प्रमुख - सदस्य सचिव

(ख) नगरपालिका लैससास मूलप्रवाहिकरण रणनीति कार्यन्वयन तथा अनुगमन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकारः

१. नगरपालिका भित्रको महिला, बालबालिका, युवा, जेष्ठ नागरिक, अपांङ्गता, आदिवासीजनजाति, मधेशी, मुस्लिम, लैङ्गिक यौनिक अल्पसङ्ख्यक तथा अन्य आर्थिक, भौगोलिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछडिएको समुदायको खण्डीकृत तथ्याङ्क सङ्कलन एवं विश्लेषण गर्ने।

२. लैङ्गिक,आर्थिक, भौगोलिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछडिएकोसमुदायको समग्र स्थितिको अध्ययन गरी तत् सम्बन्धमा गर्नुपर्ने नीतिगत, कानूनी र संस्थागत सुधारका विषयमा नगरसभा समक्ष सिफारिस गर्ने।

३. संघ तथा प्रदेश सरकार बाट भएका रणनीति, योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्ने गराउने।

४. लैङ्गिक, आर्थिक, भौगोलिक, समाजिक, तथा संस्कृतिक दृष्टिले पिछडिएको समुदायको हक हितको संरक्षण र सम्बद्र्धन तथा त्यस्तो समुदायको सशक्तीकरणका लागि स्थानीय नीति तथा कार्यक्रमको तर्जुमा गरी कार्यान्वयनका लागि नगरसभा समक्ष सिफारिस गर्ने।

५. यस रणनीतिसँग सम्वन्धित कार्यक्रम तथा योजना कार्यन्वयनमा सहयोग गर्ने तथा आवश्यक सुझाव दिनेर कार्यक्रम कार्यान्वयनको समीक्षा, अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने।

६. गाउँपालिका र नगरपालिकाको नियमितरुपमा लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण बजेट परीक्षण गर्ने।

७. लैससाससंग सम्बन्धीत अन्तराष्ट्रिय सन्धी, संझौताहरूको समन्वय, सहकार्य, सहजीकरण रकार्यन्वयन गर्ने गराउने।

८. नगरपालिकामा क्षेत्र भित्र लैससाससंग सम्वन्धि काम गर्ने संघ-संस्थासँग समन्वय, सहकार्य र सहजीकरण गर्ने।

९. पालिकामा लैससास संग सम्बन्धीत विषय बस्तु हेर्नलाई लैससास शाखा वा डेस्कको व्यवस्था गर्ने।

(ग) नगरपालिका लैससास कार्यन्वयन तथा अनुगमन समितिको बैठक र निर्णयः

१. समितिको बैठक आवश्यकता वर्षमा (बढीमा) ६ पटक बस्न सक्नेछ।

२. संयोजकले तोकेको मिति, समय र स्थानमा बस्नेछ।

३. समितिको बैठक बस्नु भन्दा कम्तीमा २४ घण्टा अगावै समितिको सदस्य- सचिवले बैठकमा छलफल हुने कार्यसूची सहितकोसूचना सबै सदस्यहरूलाई दिनु पर्नेछ।

४. समितिको कूल सदस्य संख्याको पचास प्रतिशत भन्दा बढी सदस्यहरू उपस्थित भएमा सो समितिको बैठकको लागि गणपूरक संख्या पुगेको मानिनेछ।

५. समितिको बैठकको अध्यक्षता सो समितिको संयोजकले गर्नेछ र निजको अनुपस्थितिमा समितिका उपस्थित सदस्यहरूले आफूमध्येबाट ज्येष्ठ सदस्यले गर्नेछ।

६. समितिले बैठकमा आवश्यकता अनुसार नेपाल सरकारको कुनै कर्मचारी, पदाधिकारी वा अन्य कुनै विज्ञ व्यक्तिलाई समितिको बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ।

७. समितिको बैठक सम्वन्धी अन्य कार्यविधि सो समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।

(घ) वडास्तरीय समितिः

नगरपालिकाको प्रत्येक वडामा यस रणनीतिसँग सम्वन्धित कार्यक्रम तथा योजना कार्यन्वयनमा सहयोग गर्न एक वडा स्तरीय समिति गठन गरिनेछ। जसमा देहाय बमोजिका संयोजक तथा सदस्यहरू रहने छन:

१. सम्वन्धित वडाको वडा अध्यक्षः -संयोजक

२. सम्वन्धित वडाका वडा सदस्यहरुः -सदस्य

३. सम्वन्धित वडा समितिले लक्षित वर्गको क्षेत्रमा कार्य गर्ने व्यक्ति वा संस्थावाट मनोनित गरेका वढीमा २ (एक जना महिला) जना सदस्यहरुः -सदस्य

४. वडास्तरीय बाल संजालको अध्यक्ष-सदस्य

५. सम्वन्धित वडाको वडा सचिवः -सदस्य सचिव

(ङ) वडा स्तरीय समितिको काम, कर्तव्य र अधिकारः

१. वडा भित्रको महिला, बालबालिका, युवा, जेष्ठ नागरिक, अपांङ्गता, आदिवासी जनजाति, मधेशी, मुस्लिम, लैङ्गिक यौनिक अल्पसङ्ख्यक तथा अन्य आर्थिक, भौगोलिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछडिएको समुदाय खण्डीकृत तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने।

२. वडाभित्र योजना छनौट प्रकृयामा महिला, बालबालिका, युवा, जेष्ठ नागरिक, अपांङ्गता, आदिवासी जनजाति, मधेशी, मुस्लिम, लैङ्गिक यौनिक अल्पसङ्ख्यक, अल्पसङ्ख्यक समुदायको सहभागिता अनिवार्य गर्ने।

३. वडा भित्रको महिला, बालबालिका, युवा, जेष्ठ नागरिक, अपांङ्गता, आदिवासी जनजाति, मधेशी, मुस्लिम, अल्पसङ्ख्यक तथा अन्य आर्थिक, भौगोलिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछडिएको समुदायको हक हितको संरक्षण र सम्बद्धधन तथा त्यस्तो समुदायको सशक्तीकरणको लागि कार्यक्रमवनाई नगरपालिका, उप/महानगरपालिकामा पेश गर्ने।

४. यस रणनीतिसँग सम्वन्धित कार्यक्रम तथा योजना कार्यन्वयनमा सहयोग गर्न क्षमता अभिबृद्धिको क्षेत्र पत्ता लगाउने र उनीहरूको कार्यक्रमलाई लैससास मैत्री बनाउन सहजीकरण गर्ने।

१०.३ कार्यनीति (रणनीति ९.३ संग सम्बन्धीत)

क) लैससासका लागी सस्थागत र व्यक्तिगत दुबै क्षमता बिकासका क्षेत्रहरू पहिचान गरि कार्यन्वयनगर्ने।

ख) स्थानीय सरकारको योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन प्रणालीमा आवद्ध सामुदायिक संघसंस्था, विभिन्न सञ्जाल, सहकारी तथा महासङ्घ, समूहहरू तथा नागरिक समाजकोक्षमता विकासको दायरामा समेटिने छ।

ग) सबै समुदायका विपन्न महिला, पुरुषहरू, युवा, बालबालिका, राजनीतिक दल, नागरिक समाज, सामुदायिक संस्थाहरूसँगको निरन्तर अभिमुखीकरण एवम् अन्तरक्रियाबाट सार्वजनिक वस्तु तथा सेवा सुविधा तथा वित्तिय स्रोतमा पहुँच अभिबृद्धि हुने गरी स्थानीय तहको ७ चरणकोयोजना तर्जुमा प्रक्रिया, समय सीमा, महिला तथा वञ्चितीकरणमा परेका/पारिएकाहरूका लागि विद्यमान प्रावधानहरू र स्थानीय निकायहरूको जिम्मेवारीका सम्बन्धमा सुसूचित गराउन चेतनामूलक कार्यक्रमहरू सघन एवम्निरन्तर सञ्चालन गराईने छ।

घ) लैससास सम्बन्धी जानकारी दिन सूचना, शिक्षा तथा सञ्चार सामग्रीहरूको भाषा एवं समय तालिका महिला तथा वञ्चितीकरणमा परेका बर्ग तथा समुदायले सजिलै ग्रहण गर्ने गरी निर्धारण र कार्यन्वयन गर्ने।

ङ) स्थानीय सरकारका प्रमुख एवम्राजनीतिक दलका प्रतिनिधिहरूलाई लैससासको मूलअवधारणा र यस सम्वन्धी संवेदनशील बनाउने।

च) लैससास सम्बन्धी जानकारीमूलक र सूचनामूलक सामाग्रीको प्रकाशन र तालिम निर्देशिकाहरू तयारगरी समयानुकूल सुधार गरी कार्यन्वयनमा ल्याईने।

छ) प्रशिक्षण विधि, सूचना, शिक्षा तथा सञ्चार सामग्रीहरूको भाषा एवम् समय तालिका महिला तथा वञ्चितीकरणमा परेका बर्ग तथा समुदायले सजिलै ग्रहण गर्ने गरी निर्धारण गराईने छ।

ज) स्थानीय सरकारले आयोजनाहरू छनौट गर्नका लागि आधार मापदण्डहरू पहिचान गर्न उनीहरूकोक्षमता अभिवृद्धि गने।

झ) लैससास सम्बन्धी असल अभ्यास छनौट गरी सोकोप्रचार प्रसार गर्न उत्प्रेरित गर्ने।

ञ) लैससास आचरण र व्यबहार एक आदर्श, नैतिक विषयसमेत भएकाले सेवाप्रदायक निकायमा संलग्न जनशक्तिको सार्वजनिक र निजी कार्यशैली तद्अनुकुल बनाउन मार्गदर्शन आचारसंहिता निर्माण गरी सो बमोजिम क्षमता अभिवृद्धि गरी लागू गराउन उत्प्रेरित गर्ने र कार्यसम्पादन मूल्याकनमा यसलाई पनि आधार बनाउन विधि तय गर्ने।

१०.४ कार्यनीति (रणनीति ९.४ संग सम्बन्धीत)

यस रणनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि विभिन्न सरकारी एवं गैरसरकारी निकायहरू, विकास साझेदारहरू, सामुदायिक समूहहरू तथा नागरिकहरूबीच तल उल्लेख गरे अनुसार साझेदारी तथा सहकार्य गरिनेछ।

समन्वय, सहकार्य, सहजीकरण र साझेदारीका लागि संभाव्य संस्थाहरू।	संभावित कार्य तथा भूमिका र जिम्मेवारी
केन्द्रिय तथा प्रादेशिक सरकार	लैससासलाई राष्ट्रिय नीतिहरूमा एकिकृत गर्दै जोड्ने र लैससास मैत्री सस्थागत ब्यबस्थालाई समन्वय, सहकार्य र साझेदारी गर्ने। लैससास दृष्टिकोणबाट योजना तर्जुमा र अनुगमन ढाँचाहरूको पुनरावलोकन, समन्वय तथा पृष्ठपोषण गर्ने। लैससास सम्बन्धी क्रियाकलापहरूको मूलप्रवाहीकरणका लागि केन्द्रीय तथा प्रदेशससंग समन्वय कायम गर्ने। लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट र लैङ्गिक समानता तथा समावेशीकरण बजेट परीक्षण कार्यान्वयनका लागि समन्वय, सहकार्य र सहजीकरण गर्ने महिला तथा वञ्चित समूह लगायत सबैका लागि सेवा सुविधामा पहुँच पु-याउन कार्यान्वयन तहमा समन्वय कायम गर्ने
महिला,दलित,आदिवासी जनजाति, पिछडिएका समुदाय, बादी तथा मुस्लिम आदि वञ्चित समूहहरू	खास-खास सरोकारका समूहहरू र उनीहरूका समस्या तथा आवश्यकताहरूका सम्बन्धमा खण्डीकृत तथ्याङ्क एवम् विश्लेषण गरिएका सूचना सामग्रीहरू उपलब्ध गराउने, पर्याप्त क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्न योजना तथा बजेट सुनिश्चित गर्ने र कार्यक्रमहरूको अनुगमन गर्न समन्वय, सहकार्य सहजीकरण गर्ने।
बिकास साझेदारी सस्थाहरू	केन्द्रीय, प्रदेश एवम् स्थानीय सरकारहरूको लैससास सम्बन्धी बाधा र क्षमता बिकासको अवस्था विश्लेषण गर्ने कार्यमा सहयोग र साझेदारी गर्ने। लैससास लाई केन्द्रदेखि स्थानीय तहसम्म एकिकृत गरि अनुगमन, मूल्यांकन र रिपोर्टिंग गर्ने प्रक्रियामा सहयोग र साझेदारी गर्ने। यस रणनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि केन्द्रीय, प्रदेश एवम् स्थानीय तहमा सहयोग, समन्वय, सहकार्य र सहजीकरण गर्ने।

१०.५ कार्यनीति (रणनीति ९.५ संग सम्बन्धीत)

क) स्थानीय सरकार अन्तर्गत संचालन भएका योजना तथा कार्यक्रम र स्थानीय सरकार स्वयम लैससास उत्तरदायी भए नभएको वस्तुगत सूचक र मापदण्ड तयार गरि अनुगमन तथा मूल्याँकन गर्ने।

ख) शाखाले अनुगमन तथा मूल्याँकन शाखासंग कार्यविधि, निर्देशिका, फ्रेमवर्क, अन्य योजना तथा बाल विवाह अन्त्यका लागी नीति तथार गरि कार्यक्रमको मूल्यांकन गर्दा लैससासको अवस्था प्रष्ट्याउने गरी खण्डिकृत तथ्याँकलाई आधार बनाउन समन्वय र सहयोग गर्ने।

ग) स्थानीय सरकारले सञ्चालन गर्ने योजना तथा कार्यक्रमको मूल्याँकन प्रणालीमा सुधार गरी लैससास मूखी बनाउन उद्देश्य र सूचकहरू लैससासका आधारमा खण्डिकृत गर्ने।

घ) खण्डिकृत तथ्याँक सङ्कलन र उपलव्ध गराउने प्रक्रियालाई संस्थागत गर्ने र त्रैमासिक र बार्षिक प्रतिबेदनमा खण्डिकृत तथ्याँक सम्मिलित प्रतिबेदन पेश गर्ने।

ङ) लैससास शाखाले लैङ्गिक तथा सामाजिक समाबेशी सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान गरी प्रभाव मूल्याँकन, असल अभ्यास, कार्यशैलीको रुपान्तरण जस्ता बिषयको अभिलेखिकरण गर्ने र सो बाट प्राप्त सिकाईलाई सरोकारवालासँग साझेदारी गर्ने र तदनअनुरुप स्रोतको परिचालन गर्ने।

च) लैससास महाशाखा वा शाखाले लैससास सम्बन्धी नीतिलाई कार्यान्वयन गर्दा आएका समस्या र बाधा व्यबधानलाई आवधिक रुपमा समीक्षा गर्ने, त्यसका लागि बजेट व्यबस्था गर्ने र आवश्यकता अनुसार परामर्शदाताको सहयोग लिने।

छ) स्थानीय तहमा गठित सूपरिबेक्षण तथा अनुगमन समितिको कार्यलाई लैससास उत्तरदायी बनाउन लैससास महाशाखा वा शाखा र लैससास समन्वय समितिको सहकार्यमा लैससास सम्बन्धी सूचकहरूको पहिचान गर्ने, अनुगमन तथा मूल्यांकन ढाँचामा समाबेश गर्ने, खण्डिकृत प्रारम्भिक तथ्याँक सङ्कलनका लागि स्पष्ट ढाँचा बनाउने र प्रगति विवरणमा समेट्न मार्ग-निर्देशन गर्ने र सोका लागि अभिमूखिकरण गर्ने।

ज) सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई, सार्वजनिक परीक्षण, संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकन,लैससास सम्बन्धी मापन र परीक्षणलगायतका संयन्त्रलाई कार्यान्वयन गरी संस्थागत गर्ने। यी क्रियाकलापहरूमा महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, पिछडिएका समुदाय तथा मुस्लिम आदि वञ्चित समूहहरूको अर्थपूर्ण सहभागितामा सुनिश्चित गर्ने।

११. रणनीति पुनरावलोकन तथा सुधारः

यस रणनीति कार्यवनयनको प्रभावकारीता, उपयुक्तता र उपादेयताको मुल्याकनलाई आवश्यता अनुसारपुनरावलोकन तथा सुधार गरिनेछ ।

१२. बाधा अडचन फुकाउनेः

यस रणनीतिको कार्यान्वयनमा कुनै बाधा अड्चन आएमा यस रणनीतिका प्रावधानलाई प्रतिकुल असर नपर्ने गरी स्थानीय सरकारले बाधा अड्चन फुकाउन सक्ने ।

१३. अवस्था विश्लेषण (SWOT):

लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरण मूलप्रवाहिकरण रणनीतिका लागि पहिलो चरण भनेको नै वर्तमान अवस्था विश्लेषण हो।चौरजहारीनगर पालिकाको लैससासको दृष्टिकोषवाट बलियो पक्ष कमजोर पक्ष अवसर तथा चुनौती (SWOT) विश्लेषण गरिएको छ। यसरी विश्लेषण गर्दा)१(नीतिकानून,योजना) २(संस्थागत व्यवस्था (३(मानव संसाधन तथा क्षमता विकास)४(सेवा प्रवाह)५(सुसासन तथा उत्तरदायीत्वमा समावेशीतामा आधारित रहेर विश्लेषण गरिएको।जसलाई निम्नानुसार तल प्रस्तुत गरिएकोछ ।

बलियोपक्ष **(Strength)**	**कमजोर वा सुधार गर्नुपर्ने पक्ष** **(Weakness/Improvement)**	**अवसरहरु (Opportunities)**	**चुनौतीहरु (Threats)**
१ वार्षिक कार्यक्रममा महिला तथा लक्षित विकास कार्यक्रमहरु प्रसस्त रुपमा समावेश भएको २ महिला तथा बञ्चितीमा परेका समुदाय माथि हुने हिंसा र विभेद उपर सुनुवाई हुने प्रवन्ध मिलाएको ३ लैससास सम्बन्धी नीति रणनीति बनाइ कार्यन्वयनमा ल्याइएको । ४ अपाङ्गता परिचय पत्र वितरण निर्देशिका तयार भई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वनय भएको। ५ उपभोक्ता समितिहरुमा महिला सहभागिता अनिवार्य गरेको छ। ६ महिला पुरुष एवम रैथाने तथा आप्रवासी कामदार तथा श्रमजिवी उपर ज्यालामा विभेद रोक्ने प्रावधान	१ महिलाहरुको छुट्टै खण्डिकृत डाटा (बस्तुगत विवरण) नभएको। २ लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट निर्माण एवम लैससास परीक्षणलाई वजेट व्यवस्थान नभएको। ३ स्थानीय तहले योजना तर्जुमा तथा अनुगमन मूल्याङ्कनलाई लैससासको पक्षवाट हेर्ने नगरेको ४ दीगो विकासको लक्ष्यका लक्ष्य नं १, ५,१० र १६ लाइ तोकेर बजेट विनियोजन नगरिएको । ५ निश्चित प्रतिशत वजेट लक्षित वर्गमा विनियोजन नगरेको । ६ उपभोक्ता समितिहरुमा भएका छलफलमा लैससासका विषयमा छलफल गरेको अभिलेख नभएको	१ विभिन्न जातजाती,समुदाय बिच सामाजिक र संस्कृतिक विविधता रहेकोले सामाजिक समावेशीकरण व्यवहारमा लागु गर्ने उपयुक्त सामाजिक वातारण रहेको। २ विभिन्न गैह्रसरकारी संघ संस्थाको कार्यक्षेत्रको रुपमा स्थानीय तह हुनु। युवा जनप्रतिनिधि र युवा कर्मचारीको वाहुल्यता रहेकोले नगरपालिकाको सर्वाङ्गिण हितमा परिचालन हुन सकिने अवश्था रहेको । ३ महिला तथा लक्षित वर्गका विभिन्न समूहरु क्रियशिल हुनु। ४ संघीय सरकार तथा प्रदेश	१ छुवाछूत,लैङ्गिक विभेद, जस्ता परम्परागत कु मान्यता विरुद्धका नीति नियम कार्यविधि कार्यान्वयनमा जटीलता। २ मागमा आधारित अत्याधिकयोजनाहरु कार्यान्वनय गर्न र प्राथमिकिकरणमा कठिन। ३ महिला तथा बालबालिकाहरुका लागि लक्षित बजेट नहुदा क्षमता वृद्धि तथा आर्थिकविकासगर्न समस्यार नगरपालिकाको जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीको स्वविवेकमा भर पर्नु र भौतिक विकासलाई मात्र विकाश वुझिएको ४ गरिबी पहिचानका आर्थिक सामाजिक आधारहरु ठाउँ अनुसार

रहेको। ७ महिला तथा लक्षीत वर्गका लागि जिविकोपार्जन सशक्तिकरण, आवाज सशक्तिकरण तथा विभेदजन्य नीति नियम परिवर्तनका लागि विशेष कार्यक्रम संचालन गरेको। ८ महिला बालबालिका जेष्ठ नागरिक शाखा स्थापना र सचालन भएको । ९ स्थानीय तहले गठन गर्ने समिति उपसमितिहरुको मुख्य पदमा महिला सहभागिता सुनिश्चित गरेको १० सामाजिक सुरक्षाका सुविधा पाउने लाभग्राहीहरुको अभिलेख व्यवस्थापन तथा तथ्याङ्क अद्यावधिक गरेक। ११ लैङ्गिक हिंसा निवारण, कोष स्थापना गरि कार्यान्वयन गरेको। लक्षित वर्गको क्षमता विकासका लागि बजेट विनियोजन गरेको। १२ विपद व्यवस्थापन कोष परिचालनमा नीति तथा कार्यविधि निर्माण भएको । १३ स्थानीयतह भित्र हुने गरेका सामाजिक कुरीतिहरु(छुवाछुत, बालविवाह, बहुविवाह) हटाउनको लागि कार्यक्रमहरु संचालन गरेको। १४ महिलाका लागि कानूनी सचेतना	७ कार्यालयमा हुनसक्ने कुनै पनि प्रकारको दुर्व्यवहार भेदभाव महिला हिंसा नियन्त्रणको आचारसंहिता वनाएर लागु नभएको। ८ मानव संसाधन विकास शाखाको स्थापना नभएको। ९ कार्यपालिकामा महिला तथा लक्षित वर्गको सहभागिता ३३% भन्दा कम भएको। १० पदाधिकारी तथा कर्मचारी लैससास सम्बन्धी जानकार भएपनि कार्यान्वयन पक्ष लैससास मैत्री नभएको। ११ महिला हक र अधिकार सम्बन्धी वेइजिङ घोषणापत्रले समेटेका १२ प्रतिवद्धताका वारेमा कर्मचारी तथा पदाधिकारीलाई अभिमुखीकरण नभएको तथा प्रतिवद्धता कार्यान्वयनका लागि बजेट विनियोजन नभएको। १२ सार्वजानिक स्थल तथा कार्यालयहरुमा स्तनपान गृह नभएको। १३ यौनिक तथा लैङ्गिक अल्प संख्यकका लागि बजेट विनियोजना तथा शौचालयहरुमा विशेष व्यवस्था नभएको। १४ लैससास सम्बन्धी सरोकारवाला	सरकार संग प्रत्यक्ष पहुँच राख्ने जनप्रतिनिधिहरु हुनु। (आवश्यकीय योजना र बजेट माग गर्नका लागि पहुँच पुग्छ) ५ जनप्रतिनिधिहरु तथा कर्मचारीहरु लैससास सहित अन्य विभिन्न विषयको श्रोत व्यक्ति हुनु।(क्षमता विकासका कार्यक्रमहरु संचालन गर्न सकिने) ६वालमैत्री लैङ्गिक मैत्री अपाङ्ग मैत्री जस्ता विकास मोडलका विषय विज्ञहरु स्थानीय तहमा परिचालित हुनु । ७स्वास्थ्य वीमा कार्यक्रमलाई सवै घरधुरीमा पुर्याउन प्राविधिक सहयोगका लागि नगरपालिकाले काम गरिरहेको। ८ एक घण्टाको पहुँच भित्र सबै नागरिकका लागि स्वास्थ्य सेवाको पहुँच हुनु।(सवै गर्भवती महिलाहरुलाई सुरक्षित रुपमा प्रसूति गराउन सकिने) ९ अंग्रेजी माद्यमवाट पठनपाठन हुने सरकारी विद्यालयहरु हुनु। (शैक्षिक तथा अन्य कार्यक्रमहरु समावेशगरी सरकारी विद्यालयमा विद्यार्थीहरुको आकर्षण वढाउन सकिने जहाँ किसान गरिब तथा मजदुरका	फरक फरक पर्ने भएकोले गरीवी मापनका सुचकहरु निर्माण गर्न। ५ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी निर्माण भएका ऐन नीयम कानून कार्यविधि कार्यान्विन गर्न। ६समाजमा जरागाडेर वसेको सामाजिक कुरीतिहरु (जातीगत छूवाछूत, आरोप लागाउने घरेलु हिंसा) को अन्त्यका लागि विभिन्न कार्यक्रम हरु सञ्चालन गर्न । ७ संघीयताको अभ्यासकोचरण भएका कारण नीति तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न कठीन। ८ कृषिप्रतियुवालाईआकर्षित गर्न र जीविकोपार्जनको प्रमुख आधारको रुपमा कृषिलाई स्थापित गर्न। ९ सामाजिकसञ्जालमार्फत हुने गरेका र हुन सक्ने संभावित भ्रमहरु चिर्नका लागि आवश्यक प्रविधि र जनशक्ति व्यवस्थापन गर्न। १० कानुनी ज्ञान,आवश्यक नीति नियम आदिको अभावले मेलमिलाप केन्द्रहरु प्रभाकारीरुमा कार्यान्वयन गर्न । ११ लैगिंकखण्डिकृत तथ्यांकको अभावको कारण सहिरुपमा योजना तथा बजेट व्यवस्थापन गर्न गारो।

सम्बन्धी अनुशिक्षण कार्यक्रम संचालन भएको (कानूनी हक अधिकार, एकल महिला मानव बेचविखन यौन हिंसा आदी) १५ उमेर पुगेका सवै बालबालिकाहरु विद्यालय भर्ना भएका। १६ सवै विद्यालयमा महिला पुरुष शौचालय तथा हात धुने व्यवस्था भएको। १७ भौतिक पूर्वाधारका ड्रइङ डिजाइनहरु लैससासमैत्री अनुसार निर्माण भएको। १८ निशुल्क प्रसूति सेवा, नवजात शिशु तथा सुत्केरीका लागि विशेष कार्यक्रम संचालन गरेको। १९ सवै विद्यालयमा किशोरीहरुलाई निशुल्क सेनिटरी प्याड वितरण गरेको २० लक्षीत तथा विपन्न वर्गको निशुल्क स्वास्थ्य वीमा भएको । २१ खुल्ला दिसा मुक्त पालिका घोषणा भएको र त्यसको निरन्तर follow up भएको। २२ लक्षित वर्गको उपस्थितिमा लक्षित वर्गका आगामी योजना तथा सम्पन्न योजनका वारेमा छलफल हुने गरेको।	निकाय विच समन्वय तथा सहकार्यकालागि संयन्त्र निर्माण नभएको साथै अनुशिक्षण नभएको। १५ योजना तथा कार्यक्रमको अनुगमन मूल्याङ्कन गर्दा लैससासका दृष्टिकोणका आधारमा नभएको । १६ नियमित रुपमा कार्यक्रमको सार्वजानिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, सार्वजानिक सुनुवाई मार्फत कार्यक्रमको सार्वजानिक गर्ने गरेको । १७ कार्यस्थलमा हुने लैङ्गिक हिंसा नियन्त्रण गर्न आचार संहिता नबनाएको। १८ भौतिक पुर्वाधारका सवै डिजाइनहरुमा लैससास मैत्री प्रावधानहरुसमेट्ने नगरिएको। १९ समावेशी सुचना प्रणाली व्यावस्थापनका लागि बजेट विनियोजन तथा कार्यान्वयन। २० नगरपालिकाको प्रोफाइल बनी खण्डीकृत तत्थ्यांक अध्यवधिक नगरिएको । २१ महिला विरुद्ध हुने सवै प्रकारका हिंसा निवारण गर्ने कार्यक्रममा बजेट विनियोजन नगरेको। २२ आवशयक सवै शाखामा पर्याप्त	छोराछोरी पठनपाठन गर्छन)। १० किसान सम्मान अभिनन्दन पुरस्कार आदी कार्यक्रम नियमित रुपमा हुनु किसान र कृषि प्रवर्द्धन गर्न सकिने। ११ अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धता तथा महासन्धीहरुका वारेमा जनप्रतिनिधिहरु जानकार हुनु।	१२ बेरोजगार तथा गरिबहरुको खण्डिकृत डाटा अद्यावधिक गर्न ।

२३सार्वजानिक लेखापरीक्षण २३सामाजिक परीक्षण तथा सार्वजानिक सुनुवाईमा लक्षित समूहलाई प्रश्न राख्न दिने र छलफल गर्ने गरेको। २४ बार्षिक नीति तथा कार्यक्रम छापा प्रकाशन तथा वेभसाइड मार्फत नीयमित रुपमा सार्वजानिक गरेको।	जनशक्ति हुनु। २३ अनुगमन मूल्याङ्कनमा लैससास सम्बन्धी सूचकहरु पहिचान समावेश गर्नका लागि आवश्यक काम हुनु।		

१४. सरोकारवाला पहिचानः

लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरण रणनीति कार्यान्वयनको लागि निम्नानुसार सरोकारवालाहरू पहिचान गरिएको छ । जसमा सिधा संपर्क हुने । दोश्रो माद्यमवाट संम्पर्क हुने र अप्रत्यक्ष रुपमा संपर्क हुने गरी निम्नानुसार ३ भागमा विभाजन गरिएकोछ ।

सिधा सम्पर्क हुने (पहिलो नं का सरोकारवालाहरू)	दोश्रो माद्यमवाट संपर्क हुने (दोश्रो नं का सरोकारवालाहरू)	अप्रत्यक्ष संपर्क हुनेहरू (तेश्रो नं का सरोकारवालाहरू)
महिला बालबालिका शाखा	विकास साझेदारहरू	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय बागमती प्रदेश
योजना शाखा	महिला सहकारी तथा सहकारी संस्थाहरू	प्रदेश मन्त्रालयहरू सवै
शिक्षा शाखा	बैक तथा वित्तीय संस्थाहरू	प्रदेश योजना आयोग
स्वास्थ्य शाखा	उद्योगहरू	प्रदेश सुशासन केन्द्र
सहकारी शाखा	बाल क्लवहरू	भूमी व्यवस्था आयोग
खानेपानी तथा सरसफाइ शाखा	आमा समूहहरू	संघीय मन्त्रालयहरू
युवा तथा खेलकुद शाखा	जेष्ठ नगारिक मिलन केन्द्रहरू	महिला आयोग
प्रशासन शाखा	विद्यालयहरू	दलित आयोग
सवै वडा कार्यालयहरू	गैह्रसरकारी संस्थाहरू	मुस्लीम आयोग
नगरकार्यपालिका	स्वयम सेवक समूहहरू	राष्ट्रिय योजना आयोग
नगर सभा	उद्योग वाणिज्य संघ	मानव अधिकार आयोग
न्यायिक समिति	राजनैतिक दलहरू	अन्तराष्ट्रिय दातृ निकायहरू
विषयगत समितिहरू सवै	संचार माद्यमहरू	राष्ट्रिय स्तरका संचार माद्यमहरू

१५. लक्षित वर्ग पहिचान तथा प्राथमिकिकरणः

नगरपालिकामा महिला लगायत पछाडी परेका वा पारिएका बर्ग समुदायहरू लक्षित समुदायमा नगरपालिकाले लक्षित समूहको उत्थान र विकासमा बार्षिक योजना तथा बजेट बिनियोजन गर्ने गरेकोछ । लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको लक्षनै लक्षित वर्गलाई न्यायोचित अवसर प्रदान गरी विकासको मूलप्रवाहमा ल्याउनु हो त्यसका लागि निम्नानुसार लक्षित वर्गहरू पहिचान गरिएकोछ ।

महिला /एकल महिला,	बालबालिका	अपाङ्गता भएका व्यक्ति	जेष्ठ नगारिक
आदिवासी जनजाती	लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसङ्ख्यक	अति विपन्न वर्ग	अल्पसङ्ख्यक/ लोपोन्मुख
किसान	सन्थाल, धिमाल, उराव	मजदुर	द्वन्द्वपिडित
पिछडिएको क्षेत्र र समुदाय			

१५.१ लक्षीत वर्ग प्राथमिकिकरण तथा लक्षीत वर्गका सवालहरूः

महिला / एकल महिलाका सवालहरूः

- नीति निर्माण तहमा अर्थपूर्ण सहभागिता न्यून रहनु र नेतृत्व तहमा महिलाको सहभागितालाई सहजै स्विकार गर्न नसक्नु ।
- महिलाहरूको योजना तर्जुमा प्रक्रियामा अर्थपूर्ण सहभागितामा कमी ।
- दुर्गम बस्तीमा बस्ने तथा निरक्षर महिलाको सूचनामा पहुँच कमी ।
- अधिकांस महिलालाई आफ्नो अधिकार र कानुन बारे जानकारी नहुनु ।
- गर्ववती महिलालाई स्वास्थ्य सेवा सम्वन्धी सूचनामा पहुँच तथा पोषण सम्वन्धी जानकारी नहुदा स्वास्थ्यको जोखिममा पर्नु ।
- घरेलु हिंसा, लैंगिक हिंसा, बलात्कार तथा यौनजन्य दुरब्यबहार र बिभेदबाट पिडित हुनु।
- पुरुष प्रधान समाज तथा परम्परागत सोचका कारण लैंगिक बिभेद, सामाजिक असमानता तथा बोक्सी प्रथा लगायतका कुरीतिहरू कायमै रहनु।
- मानसिक स्वास्थ्य समस्याको सिकार बन्नु ।
- शिक्षा, आर्थिक स्रोतमा पहुँच तथा नियन्त्रण कमी ।
- गर्भवती महिला तथा सुत्केरी महिलाहरूमा पोषणको कमी ।
- कार्यालयहरूमा लैंगिक मैत्री संरचना तथा ब्यबहारको कमी ।
- एकल महिला, अपांग, असाह्य महिलाहरूलाई असमान ब्यबहार तथा सेवामा समान पहुँचका लागि अवसरबाट बञ्चित हुनु ।

- **बालबालिकाका सवालहरूः**
- बाल श्रम हुनु, बाल यौन दुर्व्यबहार तथा शोषण लगायतका बिभेद जन्य कार्यबाट पिडित छन् ।
- बालमैत्री संरचना, व्यवहार, खेल मैदान, नहुनु ।
- स्तनपान कक्ष सबै सार्वजनिक स्थानमा नहुनु।

• बालिकाहरूमा आत्मरक्षा शिप नहुनु। • अभिभावक बिहिनताका कारण संरक्षणको अभाव।
• **अपाङ्गता भएका व्यक्तिः** • समान अवसरबाट बञ्चित साथै सार्बजनिक सेवा तथा स्रोतमा सहज पहुँच नहुनुका साथै रोजगारीमा पहुँच कमि • अपहेलना, अपमानजनक ब्यबहार तथा यौनजन्य दुर्व्यबहारको शिकार हुनु। • मानसिक स्वास्थ्य समस्याको सिकार हुनु। • अपंगमैत्री संरचना नहुदा सार्वजनिक स्रोत तथा सेवामा पहुँच कमि हुनु। • समान शिक्षाको अवसरबाट बञ्चित। • अपांङ्ग महिला, बालिका तथा किशोरीहरू यौनजन्य शोषण तथा दुर्व्यवहार र बलात्कारको शिकार बन्नु।
• **ज्येष्ठ नागरिकः** • जेष्ठ नागरिकको सूचनामा पहुँच कमि । • जेष्ठ नागरिकलाई उचीत पालनपोषण तथा संरक्षणको व्यवस्था नहुनु साथै घरपरिवारबाट बेवास्ता र अपहेलना गरिनु। • ज्येष्ठ नागरीक माथि अपमानजनक ब्यबहार । • स्रोतमा पहुँच तथा नियन्त्रण कमि। • परिवार तथा समाजबाट अपहेलीत र एक्लै बढी समय बिताउनु पर्दा मानसिक समस्याको शिकारको सम्भावना रहनु।
• **लैंगिक तथा यौनिक अल्पसङ्ख्यकः** • पहिचान हुन नसक्नु । • खुलेर समाजमा आउन नचाहनु । • समान अवसरबाट बञ्चित हुनु । • समाजबाट अपमानजनक ब्यबहार तथा बिभेदपुर्ण दृष्टिकोण राख्नु ।

माथि उल्लेखित तीनै प्रकारको विश्लेषणवाट यस नगरपालिकाको वर्तमान अवस्थाका सवै पक्षहरू देखिएका छन । वलियो पक्ष, कमजोर पक्ष, अवस तथा चुनौती संगै लैससास रणनीति कार्यान्वयनका लागि तीन तहकै सरोकारवालाहरू तथा सवै लक्षित वर्गहरू पहिचान भइसकेको छ । अधिकतम सवल पक्षहरू पहिचान भएका छन ती सवल पक्षहरूलाई श्रोतको रुपमा परिचालन गरेर लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई संस्थागत गर्दै लैजान सकिन्छ ।

१६. वित्त व्यवस्थापनः

माथि उल्लेखित रणनैतिक कृयाकलापहरू संचालन गर्नका लागि वित्तको आवश्यकता पर्छ । स्थानीय तहहरूले **SUTRA** मार्फत नै वजेट व्यवस्थापन गर्नुपर्ने देखिन्छ । लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटलाइ स्थानीयकरण गरी यसका लागि हाल संचालन भइरहेको बजेट नीति तथा कार्यक्रमहरूलाई कसरी लैससास मैत्री वनाउन सकिन्छ भन्ने कुरा महत्वपूर्ण रहन्छ । लैससास मूलप्रवाहीकरणका लागि निम्नानुसार वित्त व्यवस्थापन गरिनेछः

- लक्षित विकास कार्यक्रमका लागि निश्चित प्रतिशत निर्दिष्ट वजेट विनियोजन गर्ने ।
- भौतिक पुर्वाधार निर्माणका कार्यक्रमहरूमा कामको विभाजन गरि योग्यता अनुसारको काम सवै लक्षित वर्गले गर्न पाउने गरि नीतिगत व्यवस्था गर्ने।
- लैङ्गिक उत्तरदायी वजेट कार्यान्वयन गरि महिला सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने।
- स्थानीय तहमा कार्यरत विकास साझेदारहरूलाई वार्षिक कार्यक्रम तयार गरी स्थानीय तहसँग सहकार्य गर्न निर्देशन दिने ।
- स्थानीय तहको सिफारिसमा सहुलियत दरको ऋण उपलव्ध गराइ वित्तीय सहयोग पुर्याउन बैक तथा वित्तीय सङ्घ संस्थाहरू संग समन्वय गर्ने
- संघीय तथा प्रादेशिक मन्त्रालयहरूमा लक्षित विकास कार्यक्रम अन्तरगत विनियोजित बजेट ले तय गरेका विषयगत क्षेत्रहरूमा अध्ययन गरी आवश्य परियोजना प्रस्तावना तयार गरेर अधितकतम श्रोत भित्र्याउन आवश्यक जनशक्ति परिचालन गर्न
- सरकारी तथा अन्तराष्ट्रिय गैह्र सरकारी संस्था तथा दातृ निकायहरूमा समन्वय गरी थप बजेट व्यवस्थापन गर्ने।

१७. कानूनी व्यवस्थाः

लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा ल्याउनका लागि कार्यपालिकाको बैठकले अनुमोदन गर्नु पर्दछ । यो रणनीतिलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नका लागि आवश्यक पर्ने नियमावली तथा कार्यविधि नगरपालिकाले ६ महिना भित्रमा तर्जुमा गरि कार्ययोजनाका साथै कार्यान्वयनमा लैजानेछ ।तर कार्यपालिकाले पास गरी सकेपछि कानून कार्यविधिहरूको आवश्यकता नपर्ने खालका प्राावधानहरू भने स्वत कार्यान्वयन मा आउने छन।

१८. रणनीति कार्यान्वयनको जिम्मेवारी तथा दायित्वः

लैससास रणनीति कार्यान्वयनको प्रमुख जिम्मेवारी स्थानीय तहका प्रमुखको संयोजकत्वमा गठित लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन तथा अनुगमन समितिको हुनेछ भने वडामा वडा स्तरी लैससास कार्यन्वयन तथा अनुगमन समितिको हुनेछ।कार्यालयहरूले सवै कृयाकलापमा यो रणनीति अनुसार कार्य सम्पादनको दायित्व निर्वाह गर्नु पर्ने हुन्छ। योजना तर्जुमा तथा बजेट निर्धारणको समयमा रणनीतिमा उल्लेख भएका कृयाकलापहरू समावेश भए नभएको हेर्ने जिम्मेवारी अनुगमन समितिका प्रमुख एवम

उपप्रमुखको हुनेछ भने आवश्यकता अनुसार विषय विज्ञहरू राखेर अल्पकालिन समिति निर्माण गरि रणनीति कार्यान्वयनमा छुटेका विषयहरू पहिचान गर्न सकिनेछ।

१९. संभाव्य जोखीम र न्यूनीकरणका उपायहरू:

लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा निम्नानुसार जोखिमहरू आउन सक्ने अवस्था छ :

क्र.स	संभाव्य जोखीम	जोखीम न्यूनीकरणका उपायहरू
१	पितृसत्तात्मक तथा सामान्ती सोच हावी रहेको सर्न्दर्भमा लैङ्गकि समानता तथा सामाजिक समावेशी मूलप्रवाहीकरण रणनीतिले महिला तथा बालिकालाई मात्र प्राथमिकतामा राख्छ भन्ने भ्रमपुर्ण बुझाईका कारण रणनीति कार्यान्वयनमा गतिरोध उत्पन्न हुन सक्छ।	लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी नेतृत्व तथा सरोकारवालाहरूको साझा बुझाईमा एकरूपता ल्याउन तालिम, गोष्ठी तथा छलफलको आयोजना गर्ने।
२	सार्वजानिक तथा निजी क्षेत्रका सबै संरचनाहरूमा महिलाको समानुपातिक सहभागिता नहुँदा लैङ्गिक समानता रणनीतिको कार्यान्वयन तथाअनुगमन सहीढंगबाट हुन नसक्नु।	बहुपक्षीय सरोकारवालाहरूसंगको समन्वय तथा सहकार्य बढाउने।
३	लैससास बहुपक्षीय सरोकार राख्ने विषय भएकोले समन्वय र सहयोगमा समस्या हुनसक्छ।	स्थानीय तहका हरेक वैठकमा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी कार्यहरूको समिक्षा गर्ने।
४	लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा आवश्यक क्षमतायुक्त र दक्ष जनशक्ति र श्रोत साधनको सिमितता हुनसक्छ।	विषय विज्ञहरू संग नियमित परामर्श गर्ने।
५	विषयगत शाखा तथा अन्य सरोकारवालाहरू विच लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा अन्यौल, विविधता तथा दोहोरोपना हुनसक्ने।	विषयगत शाखाका निति, सवालहरू र कार्यक्रममा दोहोरोपना हटाउन समन्वय र दिने सहकार्यमा जोड ।
६	५ वर्षे लैङगिक समानता तथा सामाजिक समावेशी मूलप्रवाहिकरण नीति, आवधिक योजना, बाल बिवाह, बाल संरक्षण नीति लैससास सम्बन्धि नीति कार्यान्वयनमा समस्या	आवश्यक बजेट विनियोजन, साझा बुझाइ र प्राथमिकतामा जोड ।

२०. दस्तावेज मस्यौदा तयार तथा प्रकाशनः

नेपालमा वर्गीकृत जातजाती मध्ये अधिकांस जातीहरुको बसोबास रहेको हुनाले नागरिकका आशा अपेक्षा पनि असिमित रहेका छन।वार्षिक नीति कार्यक्रमले समावेशीताका मुद्दालाई समेट्ने खालका कार्यक्रम तथा योजना निर्माणमा सम्बेदनशील छ। तथापी रणनितिक योजनालाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गरी अपेक्षित उपलब्धी सुनिश्चित गर्न स्थानीय सरकारका साथै अन्य रोकारवाला, सामाजिक संघ संस्था र नीजि क्षेत्रको यथोचित अग्रसरता र अर्थपूर्ण सहकार्य अपेक्षित हुन्छ । रणनीतिक योजनाको सफल कार्यान्वयन र समावेशी आर्थिक ,सामाजिक ,राजनैतिक र सांस्कृतिक विकासको लक्ष्य हाँसिल गर्न नगरपालिकाले आफ्नो संस्थागत क्षमता र कार्य पद्दती सुधारमा उचित ध्यान पुर्याउन आवश्यक छ । लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरणको लागि संघीय तथा प्रदेश स्तरमा बनेका नीति तथा रणनीतिहरुलाई कार्यान्वयन गर्न र अन्तराष्ट्रिय स्तरमा भएका सन्धी संझौता एवम प्रतिवद्धताहरुलाई स्थानीयकरण गरी वार्षिक नीति कार्यक्रममा समाविष्ट गर्दै लैजान आवश्यक छ । नीतिहरु बनेता पनि कार्यान्वयन नहुने कुरा हालको प्रमुख चुनौतीको रुपमा देखा परेको हुनाले अनुगमन मूल्याङ्कनको क्षेत्रमा व्यापक सुधार गरी हरेक कृयाकलापलाई लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरणको नजरले मूल्याङ्कन गर्ने परिपाटी विकास गर्दै लैजानुले निश्चित समय सम्म लक्षित वर्गलाई न्यायोचित अवसर प्राप्त हुनुका साथै लक्षमा पुग्न सकिनेछ। रणनीतिको मस्यौदालाई अन्तिम रुप दिइ कार्यपालिकाबाट प्रमाणीकरण र प्रकाशन गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।